สารยับยั้งแบคทีเรียสาเหตุโรคพืชที่ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ผลิตขึ้นนั้นน่าจะจำเพาะกับ *Xanthomonas* sp. เพราะ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ยับยั้งได้เฉพาะ *Xanthomonas* sp. แต่ ไม่ยับยั้ง *P. syringae* pv. *mori* 350-5, *R. solanacearum* 404-A-1-A, *B. cepacia* และ *E. carotovora* ในขณะที่ *Bacillus* sp. สายพันธุ์ S1/1-3 สามารถยับยั้งแบคทีเรียสาเหตุโรคพืชเกือบทุกสปีชีส์ที่ใช้การที่ *Bacillus* sp. สายพันธุ์หนึ่งๆยับยั้งแบคทีเรียสาเหตุโรคพืชในจีนัสหรือสปีชีส์เดียวกันได้ผลแตกต่างกัน หรือในแบคทีเรียสาเหตุโรคพืชสปีชีส์เดียวกันแต่ยับยั้งเพียงบาง pathovar เกิดจากความแปรผันทางพันธุกรรมของทั้งเชื้อปฏิปักษ์และเชื้อก่อโรค (Monteiro *et al.*, 2005)

ในการศึกษานี้ไม่ได้วิเคราะห์ว่าการยับยั้งแบคทีเรียสาเหตุโรคพืชโดย *Bacillus* sp. เกิดจากกลไกใดหรือสารยับยั้งชนิดใด แต่เคยมีรายงานว่า *B. polymyxa* สายพันธุ์ Pfizer 2459 ผลิตสารปฏิชีวนะ polymyxin ซึ่งเป็นสารประเภทเปปไทด์ที่โครงสร้างเป็นวงแหวนที่มีกิ่ง มีฤทธิ์ยับยั้งแบคทีเรียแกรมลบ (Paulus and Gray, 1964) สารปฏิชีวนะประเภทโพลีเปปไทด์อีก 2 ชนิด ได้แก่ gavaserin ที่มีโครงสร้างเป็นวงจากกรดอะมิโน 8 ตัว และ saltavalin ที่โครงสร้างไม่ได้เป็นวง ซึ่งผลิตจาก *B. polymyxa* สายพันธุ์ BP1 สารปฏิชีวนะทั้ง 2 ชนิดนี้มีฤทธิ์ยับยั้ง *X. campestris* pv. *campestris* (Pichard *et al.*, 1995)

4.1 การยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืช

เชื้อราที่ใช้เพื่อศึกษาการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 และ *Bacillus* sp. จากสารเร่ง พด.1 ได้แก่ *Fusarium oxysporum* เชื้อสาเหตุโรคเหี่ยวหรือโรคตายพราย (Fusarium wilt) ในพืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และพืชไร่หลายชนิด เช่น กล้วย กาแฟ มะเขือเทศ ปาล์ม *Alternaria* sp. เชื้อสาเหตุโรคใบจุดและใบไหม้ (leaf spot, leaf blight และ early blight)ในพืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และผลไม้บางชนิด เช่น แตงกวา ถั่ว ผักกาด คะน้า กะหล่ำต่างๆ มันฝรั่ง บานชื่น เบญจมาศ แคนตาลูป องุ่น ส้ม มะนาว *Aspergillus niger* เชื้อสาเหตุโรคโคนเน่าขาด (Aspergillus crown rot) โรคฝักเน่า (pod rot) และเมล็ดเน่า (seed rot) ในถั่วลิสง และโรคราดำในหอมหัวใหญ่ *Rhizopus oligosporus* เชื้อสาเหตุโรคเน่าในผัก ผลไม้ และไม้ดอกหลังการเก็บเกี่ยว เช่น มันเทศ สตรอเบอร์รี่ ท้อ แตง ถั่ว *Sclerotium* sp. เชื้อสาเหตุโรคโคนเน่าขาว (Sclerotium stem rot) และโรคโคนไหม้ (stem blight) ในพืชผักและผลไม้ เช่น หอมหัวใหญ่ แครอท มะเขือเทศ มันฝรั่ง สับปะรด1 (นุชนารถ, 2534; ไพโรจน์, 2525)

ราสาเหตุโรคพืชเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในดินหรือซากพืช และสามารถคงอยู่เป็นเวลานับปี เนื่องจากราเหล่านี้มีสปอร์หรือเส้นใยที่คงทน จึงอยู่ในธรรมชาตินานเป็นปี เมื่อน้ำท่วมหรือมีลมพัดจึงทำให้เกิดการกระจายของเชื้อราไปทั่ว ประกอบกับเชื้อราเหล่านี้เจริญได้ดีและก่อโรคในภูมิอากาศแบบร้อนชื้น (นุชนารถ, 2534; ไพโรจน์, 2525) จึงใช้ราเหล่านี้มาเพื่อศึกษาการยับยั้งโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 และ *Bacillus* sp. จากสารเร่ง พด.1

จากการศึกษาการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 และ *Bacillus* sp. จากสารเร่ง พด.1 โดยวิธีเลี้ยงแบคทีเรียร่วมกับเชื้อราบนอาหาร PDA พบว่า *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10, แบคทีเรียสายพันธุ์ สายพันธุ์ LDD1, LDD3a และ สายพันธุ์ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD2 ที่คล้าย *B. licheniformis*, สามารถยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชทุกชนิดที่นำมาศึกษาแบคทีเรีย สำหรับ *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 ยับยั้ง *F. oxysporum, Alternaria* sp., *R. oligosporus* และ *Sclerotium* sp. โดยการสัมผัสกับเส้นใยรา (contact inhibition) นั่นคือไม่เกิดบริเวณยับยั้ง แต่เมื่อเส้นใยราเจริญจนสัมผัสกับโคโลนีของแบคทีเรียแล้ว พบว่าเส้นใยราไม่สามารถเจริญ หรือเจริญช้ากว่าปกติ (Bacon and Hinton., 2002) unidentified *Bacillus* sp. สายพันธุ์ LDD8 ไม่สามารถยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชที่นำมาศึกษา เพราะเมื่อสิ้นสุดการทดลองสังเกตได้ว่าเส้นใยเชื้อราเจริญเต็มผิวหน้าอาหาร PDA ปกคลุมโคโลนีของแบคทีเรีย ส่วน unidentified *Bacillus* sp. สายพันธุ์ LDD5, *B. firmus* สายพันธุ์ LDD7 และ LDD9 ไม่สามารถเจริญได้บนอาหาร PDA ดังตารางที่11 และภาพที่ 13-17

ตารางที่ 11 ขนาดของบริเวณยับยั้งจากสารยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 และ *Bacillus* sp. ที่แยกจากการเร่งพด.1

สายพันธุ์	ขนาดบริเวณยับยั้ง(มิลลิเมตร)				
	R.. oligosporus	*F. oxysporum*	*Alternaria* sp.	*A. niger*	*Sclerotium* sp.
N10	1.00	12.00	12.00	9.00	8.00
LDD1	2.00	1.00	1.00	1.00	14.00
LDD2	4.50	6.00	10.00	7.00	14.00
LDD3a	5.50	8.00	10.00	9.00	12.50
LDD3b	5.00	8.50	10.00	8.00	13.50
LDD4	C	C	C	-	C
LDD5	NG	NG	NG	NG	NG
LDD7	NG	NG	NG	NG	NG
LDD8	-	-	-	-	-
LDD9	NG	NG	NG	NG	NG

หมายเหตุ - คือ ไม่ยับยั้งการเจริญของเชื้อราสาเหตุโรคพืช

C คือ เส้นใยเชื้อราเจริญจนสัมผัสกับ colony ของแบคทีเรียแล้วเส้นใยราจะไม่มีการเจริญ

NG คือ แบคทีเรียไม่มีการเจริญบน PDA

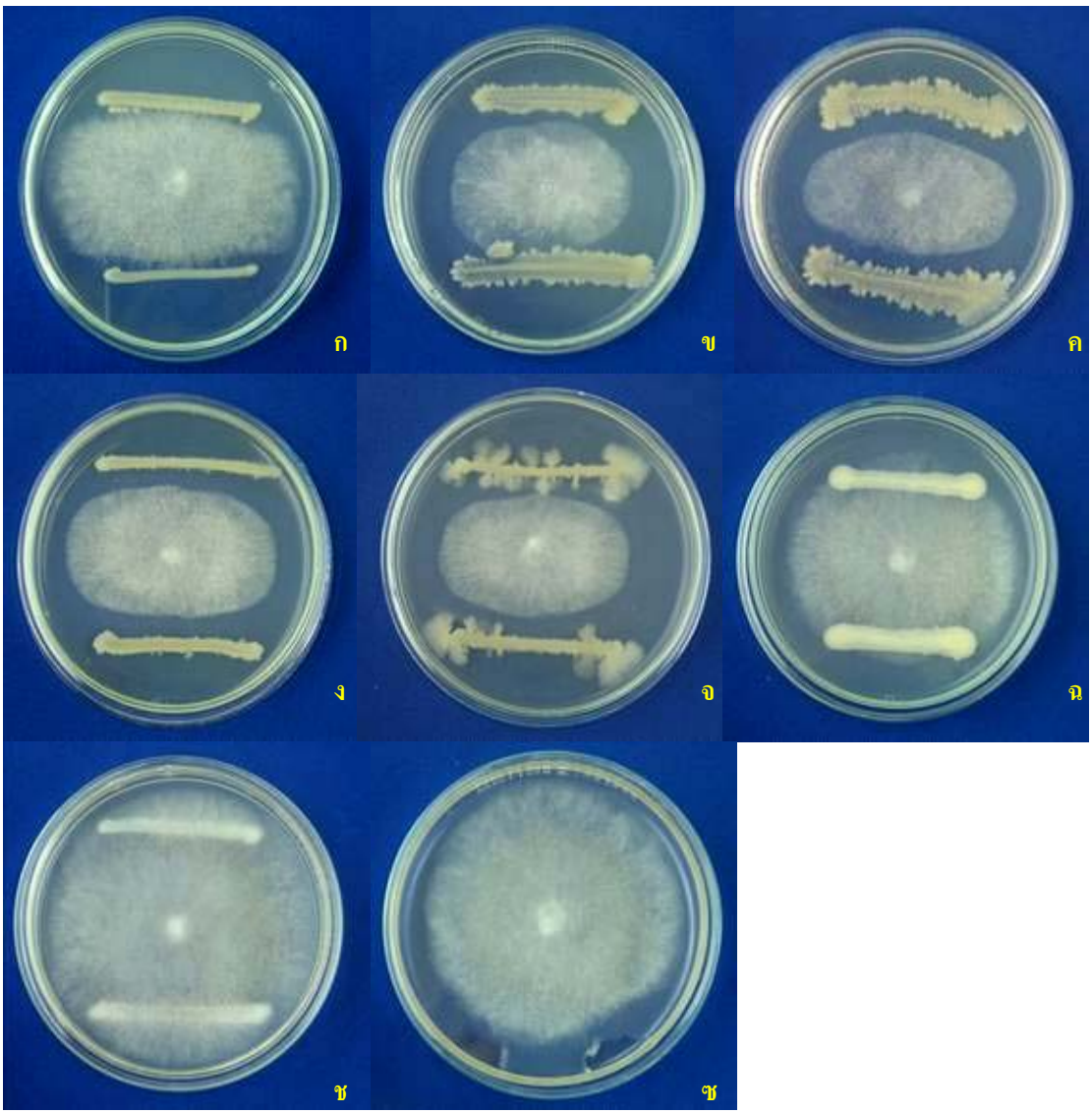

ภาพที่ 13 การยับยั้งเชื้อรา *Rhizopus oligosporus* โดย *Bacillus* sp. หลังจากเพาะเลี้ยงนาน 3 วัน

(ก) *Paenibacillus polymyxa* สายพันธุ์ N10 (ข) LDD1

(ค) LDD2 (ง) LDD3a

(จ) LDD3b (ฉ) LDD4

(ช) LDD8 (ซ) control

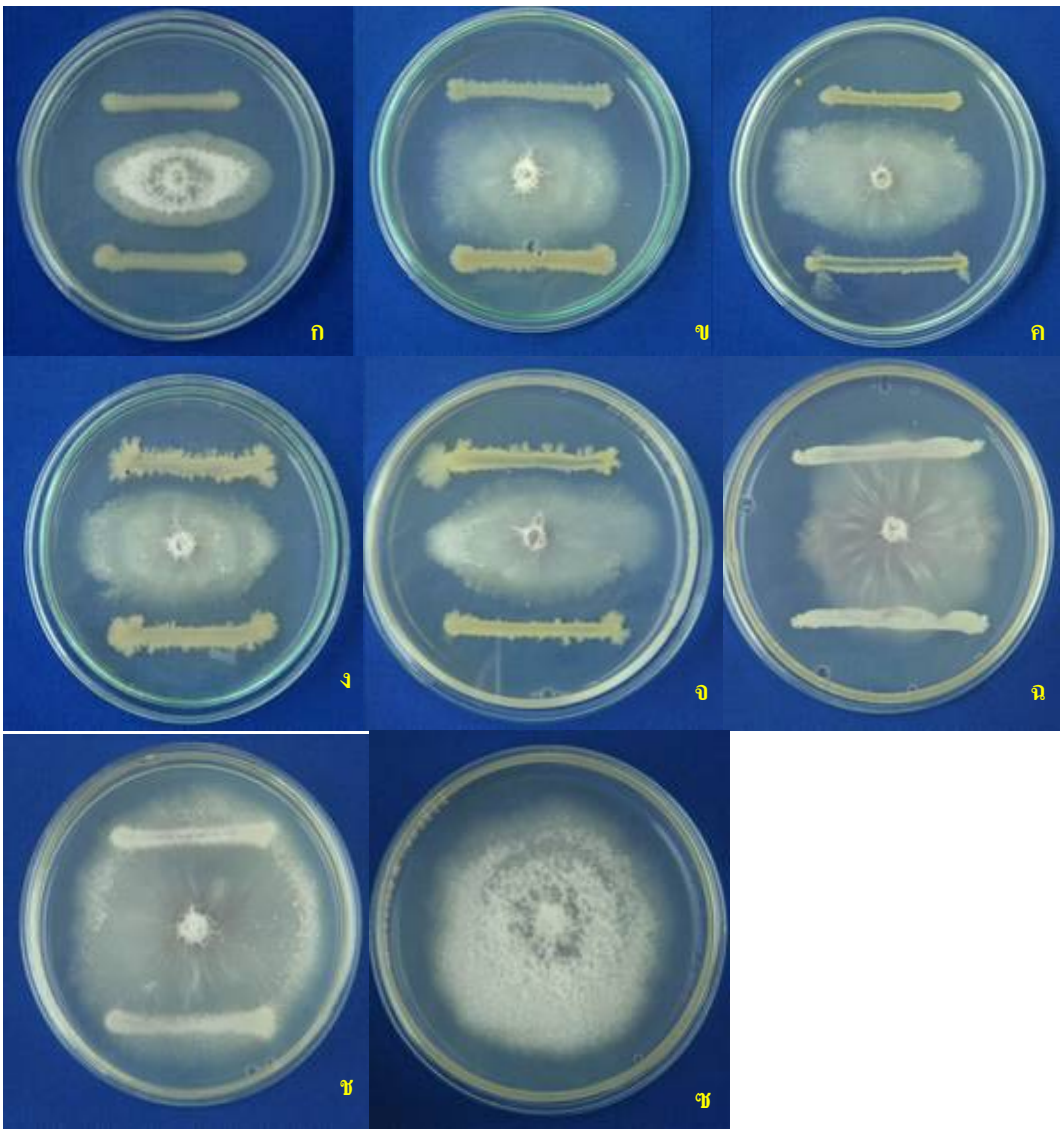

ภาพที่ 14 การยับยั้งเชื้อรา *Fusarium oxysporum* โดย *Bacillus* sp. หลังจากเพาะเลี้ยงนาน 4 วัน

(ก) *Paenibacillus polymyxa* สายพันธุ์ N10 (ข) LDD1

(ค) LDD2 (ง) LDD3a

(จ) LDD3b (ฉ) LDD4

(ช) LDD8 (ซ) control

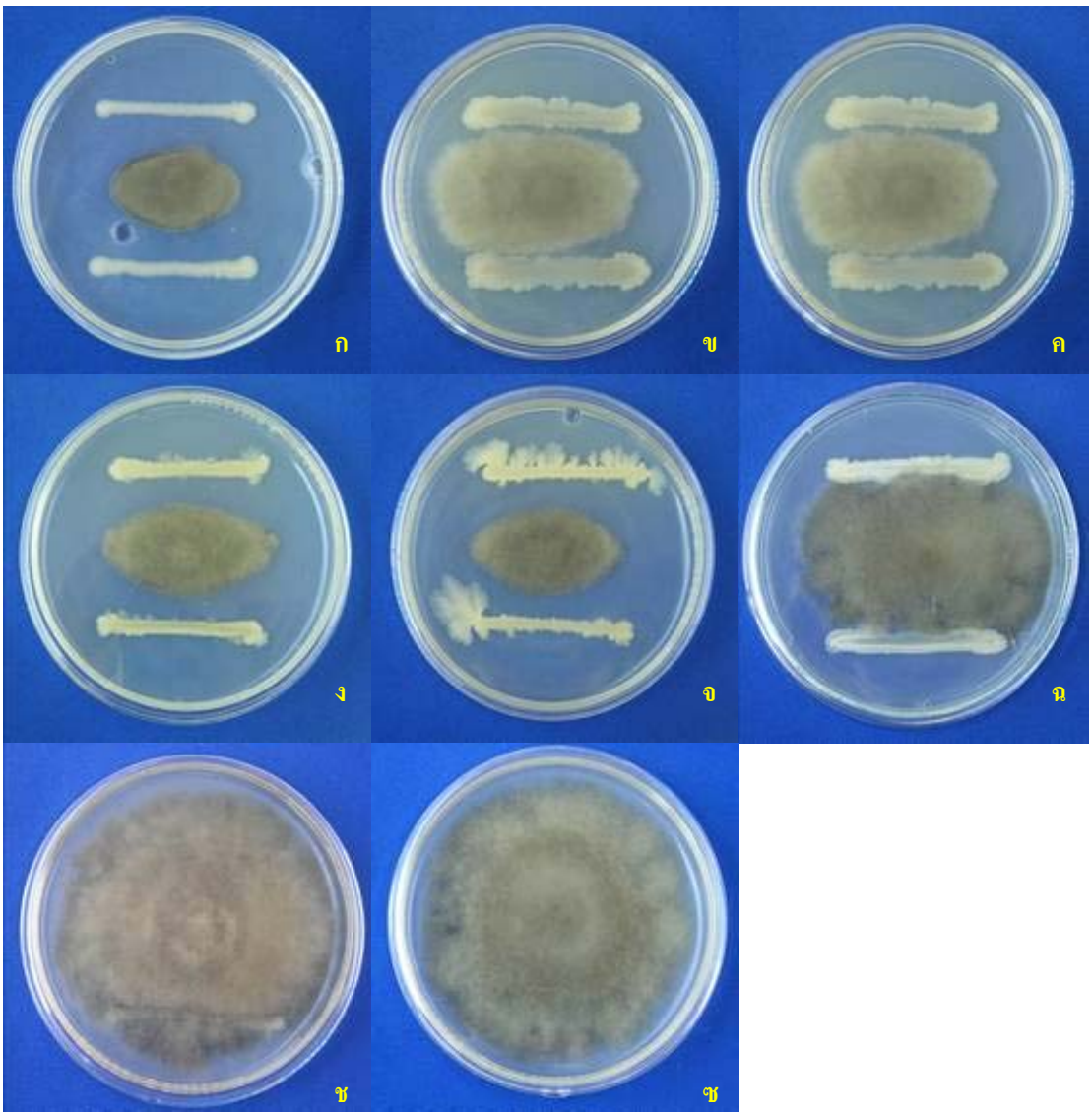

ภาพที่ 15 การยับยั้งเชื้อรา *Alternaria* sp.โดย *Bacillus* sp. หลังจากเพาะเลี้ยงนาน 2 วัน

(ก) *Paenibacillus polymyxa* สายพันธุ์ N10 (ข) LDD1

(ค) LDD2 (ง) LDD3a

(จ) LDD3b (ฉ) LDD4

(ช) LDD8 (ซ) control

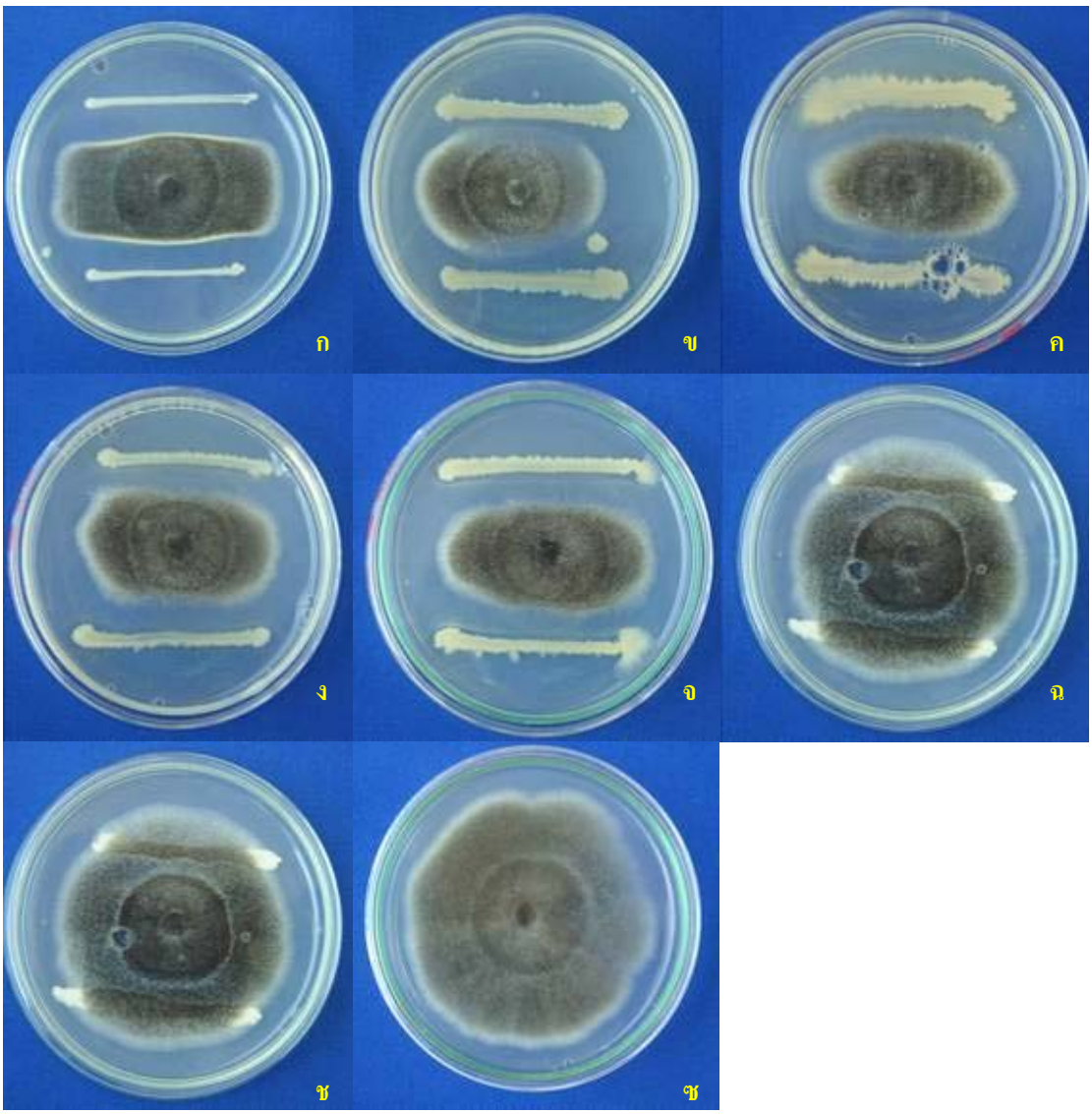

ภาพที่ 16 การยับยั้งเชื้อรา *Aspergillus niger* โดย *Bacillus* sp. หลังจากเพาะเลี้ยงนาน 3 วัน

(ก) *Paenibacillus polymyxa* สายพันธุ์ N10 (ข) LDD1

(ค) LDD2 (ง) LDD3a

(จ) LDD3b (ฉ) LDD4

(ช) LDD8 (ซ) control

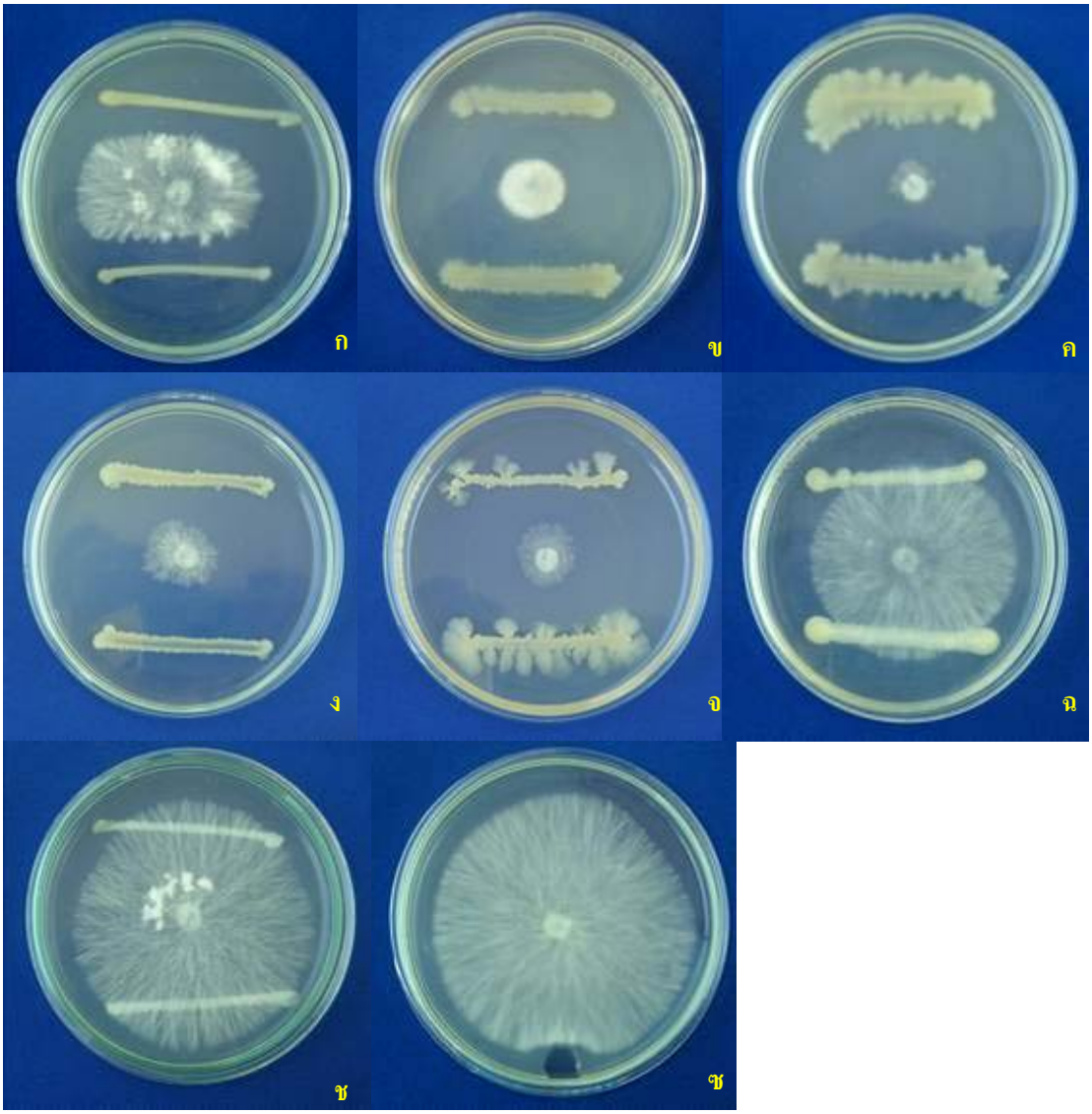

ภาพที่ 17 การยับยั้งเชื้อรา *Sclerotium* sp. โดย *Bacillus* sp. หลังจากเพาะเลี้ยงนาน 5 วัน

(ก) *Paenibacillus polymyxa* สายพันธุ์ N10 (ข) LDD1

(ค) LDD2 (ง) LDD3a

(จ) LDD3b (ฉ) LDD4

(ช) LDD8 (ซ) control

ความสามารถในการยับยั้งราสาเหตุโรคพืชโดย *Bacillus* sp. แตกต่างกันตามชนิดของ *Bacillus* sp. และราสาเหตุโรคพืช พบว่า *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ยับยั้งราใน class Deuteromycete คือ *F. oxysporum*, *Alternaria* sp. และ *A. niger* ดีกว่า *Bacillus* sp. จากพด.1 อย่างเห็นได้ชัด ส่วนการยับยั้งราสาเหตุโรคพืชใน class Zygomycete คือ *R. oligosporus* และ class Basidiomycete คือ *Sclerotium* sp. โดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ต่ำกว่า *Bacillus* sp. จากพด.1 แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a และ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* มีความสามารถยับยั้งราสาเหตุโรคพืชใกล้เคียงกัน แต่แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD1 ที่คล้าย *B. subtilis* ยับยั้งราสาเหตุโรคพืชน้อยกว่าแบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a และ LDD3b ยกเว้นการยับยั้ง *Sclerotium* sp. ที่แบคทีเรียทั้ง 3 สายพันธุ์มีความสามารถใกล้เคียงกัน แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD2 ที่คล้าย *B. licheniformis* สามารถยับยั้งราสาเหตุโรคพืชทุกชนิดใกล้เคียงกับแบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a และ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* ส่วน *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 ยับยั้งราสาเหตุโรคพืชโดยการสัมผัสเท่านั้น

จากผลการศึกษาพบว่าการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชโดย *Bacillus* sp. มีทั้งการยับยั้งแบบเกิดบริเวณยับยั้งและการยับยั้งแบบสัมผัส ขนาดของบริเวณยับยั้งขึ้นอยู่กับความสามารถแพร่ผ่านอาหารแข็งของสารยับยั้ง ถ้าสารยับยั้งแพร่ผ่านเนื้ออาหารแข็งได้ดี ขนาดของบริเวณยับยั้งจะกว้าง ความเสถียรของสารยับยั้งก็เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าสามารถยับยั้งมีความเสถียร การยับยั้งเชื้อสาเหตุโรคพืชจะเป็นแบบไม่ผันกลับ แต่ทั้งนี้สารยับยั้งที่ผลิตขึ้นโดยจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ต้องสามารถหลั่งออกสู่ภายนอกเซลล์ได้ด้วย (Bacon and Hinton, 2002)

ความสามารถในการยับยั้งราสาเหตุโรคพืชโดย *Bacillus* sp. ขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของสารยับยั้ง รวมทั้งความทนต่อสารยับยั้งของราสาเหตุโรคพืช แม้ว่าในการศึกษานี้ไม่ได้ตรวจสอบชนิดของสารยับยั้งเชื้อราที่ผลิตจาก *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 และ *Bacillus* sp. จากสารเร่ง พด.1 แต่สังเกตว่าการยับยั้งเชื้อราชนิดเดียวกันแต่โดย *Bacillus* sp.ต่างชนิดกัน มีบริเวณยับยั้งแตกต่างกัน อาจเกิดจากสารยับยั้งสามารถแพร่ผ่านอาหารแข็งแตกต่างกัน และขนาดของบริเวณยับยั้งโดย *Bacillus* sp. แต่ละสายพันธุ์ขึ้นอยู่กับชนิดของเชื้อราสาเหตุโรคพืชที่สามารถทนต่อสารยับยั้งมากน้อยแตกต่างกัน *Bacillus* sp. สายพันธุ์หนึ่งๆอาจผลิตสารยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชแต่ละชนิดแตกต่างกัน ดังที่ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ยับยั้งเชื้อรา class Deuteromycete ได้ผลดี แต่ยับยั้งเชื้อรา class Zygomycete น้อยมาก ขณะที่แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD1 ที่คล้าย *B. subtilis* ยับยั้งเชื้อรา class Deuteromycete และ Zygomycete น้อยมาก แต่สามารถยับยั้งเชื้อราclass Basidiomycete ดีมาก

ความเสถียรของสารยับยั้งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืช ถ้าสารยับยั้งสลายตัวง่าย การยับยั้งเชื้อราจะเกิดแบบผันกลับ การยับยั้งจึงเกิดขึ้นชั่วคราว เมื่อเส้นใยราสัมผัสกับโคโลนีแบคทีเรีย การเจริญของเส้นใยราหยุดชะงักประมาณ 1-2 วัน จากนั้นเส้นใยราสามารถเจริญตามปกติจนปกคลุมโคโลนีของแบคทีเรีย การยับยั้ง *R. oligosporus* โดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 เกิดแบบผันกลับ เมื่อเส้นใยของเชื้อรา *R. oligosporus* เจริญเข้าใกล้โคโลนีของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 พบว่ามีบริเวณยับยั้งขนาด 1.00 มิลลิเมตร เส้นใยเชื้อราบริเวณขอบของเชื้อราที่อยู่ใกล้กับโคโลนี *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 มีลักษณะแบนติดกับผิวหน้าอาหาร PDA แต่หลังจากนั้น 1-2 วัน เส้นใยของเชื้อรา *R. oligosporus* จึงสามารถเจริญตามปกติ เส้นใยมีลักษณะฟู และเจริญปกคลุมโคโลนีของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10

การยับยั้งเชื้อราโดย *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 มีลักษณะแตกต่างจาก *Bacillus* sp. สายพันธุ์อื่น เมื่อเส้นใยของเชื้อราเจริญจนสัมผัสกับโคโลนีของ *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 เส้นใยราสามารถเจริญปกคลุมโคโลนีของ *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 แต่เส้นใยมีลักษณะแตกต่างจากลักษณะของเส้นใยราที่เจริญตามปกติ เส้นใยที่ปกคลุมโคโลนีของ *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 มีลักษณะแบนติดผิวหน้าของอาหารเลี้ยงเชื้อ และเจริญช้ากว่าปกติ การยับยั้งแบบนี้เป็นการยับยั้งแบบสัมผัส แสดงว่า *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 ไม่สามารถหยุดการเจริญของเชื้อรา แต่ทำให้เชื้อราเจริญช้าลง

การยับยั้งเชื้อรา class Deuteromycete ได้แก่ *F. oxysporum, Alternaria* sp. และ *A. niger* โดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สังเกตเห็นเส้นใย *Alternaria* sp. บริเวณขอบของบริเวณยับยั้งมีสีเข้มขึ้นกว่าเส้นใยปกติและอัดตัวกันแน่น เส้นใยของ *F. oxysporum* และ *A. niger* ที่อยู่ใกล้บริเวณยับยั้งมีลักษณะแบนติดผิวหน้าอาหารเลี้ยงเชื้อ และเห็นเป็นขอบชัดเจน เช่นเดียวกับรายงานของ Paul *et al* (1988). ที่ศึกษาการยับยั้งเชื้อรา *Botrytis cinerea* สาเหตุโรคราสีเทาในองุ่นโดยใช้ *Bacillus* sp. สายพันธุ์ B-781 เป็นจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ กล่าวว่าเส้นใยราที่อยู่ใกล้บริเวณยับยั้งมีลักษณะเป็นสีดำและอัดตัวกันแน่น ลักษณะเส้นใยเกิดความผิดปกติ บางช่วงของเส้นใยคอดบางส่วนบวมเป็นทรงกลมหรือรี และโคนิเดียผิดปกติ ส่วน Demoz and Korsten (2006) ซึ่งรายงานว่า *B. subtilis* สายพันธุ์ B246 ยับยั้งเชื้อรา *Dothiorella aromatica* และ *Phomopsis perseae* สาเหตุโรค stem-end rot โดย *B. subtilis* สายพันธุ์ B246 ทำให้โคนิเดียของเชื้อรา 2 ชนิดนี้ไม่สามารถงอกเป็นเส้นใย และย่อยสลายเส้นใยราให้ขาดเป็นท่อนเมื่อลงเชื้อร่วมกันในดอกอะโวคาโด

การผลิตไฮโดรไลติกเอนไซม์เป็นกลไกประการหนึ่งที่ยับยั้งการเจริญของเชื้อราสาเหตุโรคพืช เนื่องจากผนังเซลล์ของเชื้อราเป็นสารประเภทโพลีเมอร์ ได้แก่ เซลลูโลส ไคติน เบตา-กลูแคน แมนแนน สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10, แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD2 ที่คล้าย *B. licheniformis*, แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a และสายพันธุ์ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* ซึ่งผลิตเอนไซม์โปรตีเอส อะไมเลส เซลลูเลส และไซลาเนส (ตารางที่ 8) สามารถยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชที่นำมาศึกษาได้ทุกชนิด แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD1 ที่คล้าย *B. subtilis* ผลิตเอนไซม์ 3 ชนิด คือโปรตีเอส อะไมเลส และเซลลูเลส สามารถยับยั้งเชื้อราทุกชนิดเช่นกัน แต่ความสามารถต่ำกว่าแบคทีเรีย 4 สายพันธุ์แรก ยกเว้น *Sclerotium* sp. ที่แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD1 ยับยั้งได้ดี *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 ผลิตเอนไซม์เพียง 2 ชนิด คือโปรตีเอสและอะไมเลส สามารถยับยั้งเชื้อราแบบสัมผัสเท่านั้น และ unidentified *Bacillus* sp. สายพันธุ์ LDD8 ซึ่งไม่สามารถผลิตไฮโดรไลติกเอนไซม์ พบว่าไม่สามารถยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชเช่นกัน

เช่นเดียวกับการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชโดยใช้ *P. polymyxa* และ *B. pumilus* ที่แยกจากดินบริเวณรอบรากต้นข้าวบาร์เลย์ ดังที่ Nielsen and Sørensen (1997) รายงานว่า *P. polymyxa* และ *B. pumilus* ที่ผลิตเอนไซม์เซลลูเลส แมนแนเนส ไซลาเนส และเคซีเนส ทั้ง 4 ชนิด สามารถยับยั้ง *Rhizoctonis solani, Aphanomyces cochleoides* และ *Pythium ultimum* บนอาหาร PDA แต่ *Bacillus* sp. บางสายพันธุ์เท่านั้นที่ผลิตเอนไซม์ทั้ง 4 ชนิดแต่ไม่สามารถยับยั้ง *P. ultimum* ส่วน *Bacillus* sp. สายพันธุ์อื่นๆที่ผลิตเอนไซม์เพียงบางชนิด ไม่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อรา กลไกการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชน่าจะเกิดจากกิจกรรมร่วมกันของเอนไซม์เหล่านี้ ซึ่ง Budi *et al.* (2002) รายงานว่า *Paenibacillus* sp. สายพันธุ์ B2 ที่แยกจากดินบริเวณ mycorrhizosphere จากรากของ *Sorghum bicolor* ซึ่งผลิตเอนไซม์เซลลูเลส โปรตีเอส ไคติเนส และเพคติเนส สามารถยับยั้งเชื้อรา *Phytophthora parasitica* และ *F. oxysporum* ส่วน *Bacillus* sp. สายพันธุ์ B6 และ B8 ที่ผลิตเอนไซม์ 3 ชนิดแต่ไม่ผลิตเอนไซม์โปรตีเอส ไม่สามารถยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ เส้นใยราที่เลี้ยงร่วมกับ *Paenibacillus* sp. สายพันธุ์ B2 มีความผิดปกติของผนังเซลล์ คือผนังเซลล์บิดและเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ผนังเซลล์เป็นรู องค์ประกอบของไซโตพลาซึมหนาแน่นขึ้น ไม่สะสมไกลโคเจน ส่วนของ cell lumen ถูกย่อยสลาย

4.3 ผลของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ต่อเส้นใยเห็ด

จากการที่ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สามารถผลิตไฮโดรไลติกเอนไซม์ที่ย่อยสลายโครงสร้างของพืช ได้แก่ เอนไซม์เพคติเนส (Sittidilokratna *et al.*, 2007) อะไมเลส เซลลูเลส และไซลาเนส รวมทั้งโปรตีเอส จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะใช้ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ร่วมกับจุลินทรีย์อื่นเพื่อย่อยสลายวัสดุสำหรับเพาะเห็ด เช่น ฟาง เปลือกถั่ว เปลือกบัว ขุยมะพร้าว กากเมล็ดฝ้าย ไส้นุ่น หญ้าขจรจบ ขี้เลื่อย ทลายปาล์ม (บรรณ, 2547) มีรายงานว่า *Bacillus* sp. สามารถยับยั้งเชื้อรา *Chaetomium olivaceum* ซึ่งเป็นสาเหตุโรคในเห็ดกระดุม (*Agaricus bisporus*) โดยยับยั้งทั้งบนอาหารแข็ง และในวัสดุเพาะเห็ด โดยการผลิตสารปฏิชีวนะ Chatomacin และส่งเสริมการเจริญของเส้นใยเห็ด (Tautorus and Townsley, 1983; Tautorus and Townsley, 1984) จึงศึกษาผลของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ต่อการเจริญของเส้นใยเห็ดชนิดต่างๆ

เห็ดที่ใช้ศึกษาเป็นเห็ดที่เพาะขายกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ เห็ดนางฟ้าภูฏาน (*Pleurotus ostreatus*) เห็ดขอนขาว (*Lentinus squarrosulus* Mont.) เห็ดหูหนู (*Auricularia auricular* (Hook.) Underw.) เห็ดฟาง (*Volvariella volvacea* (Bull. Ex Fr.) Sing.) และเห็ดเป๋าฮื้อ (*Pleurotus ablonus* Han) โดยเลี้ยงร่วมกับ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 บนอาหาร PDA ปรากฏว่าเชื้อ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ยับยั้งการเจริญของเส้นใยเห็ดทุกชนิดที่นำมาศึกษา เปรียบเทียบกับการเจริญของเส้นใยเห็ดที่ไม่ได้เลี้ยงร่วมกับ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ขนาดของบริเวณยับยั้งดังตารางที่ 12 และภาพที่ 18

ตารางที่ 12 ขนาดของบริเวณยับยั้งเส้นใยเห็ดโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10

ชนิดของเห็ด	ขนาดของบริเวณยับยั้ง (มิลลิเมตร)	ระยะเวลาเพาะเลี้ยง (วัน)
เห็ดนางฟ้าภูฏานครีม	13.17	9
เห็ดนางฟ้าภูฏานดำ	11.50	5
เห็ดขอนขาว	9.33	4
เห็ดหูหนู	เส้นใยเห็ดไม่เจริญ	13
เห็ดฟาง	10.50	3
เห็ดเป๋าฮื้อ	11.50	15

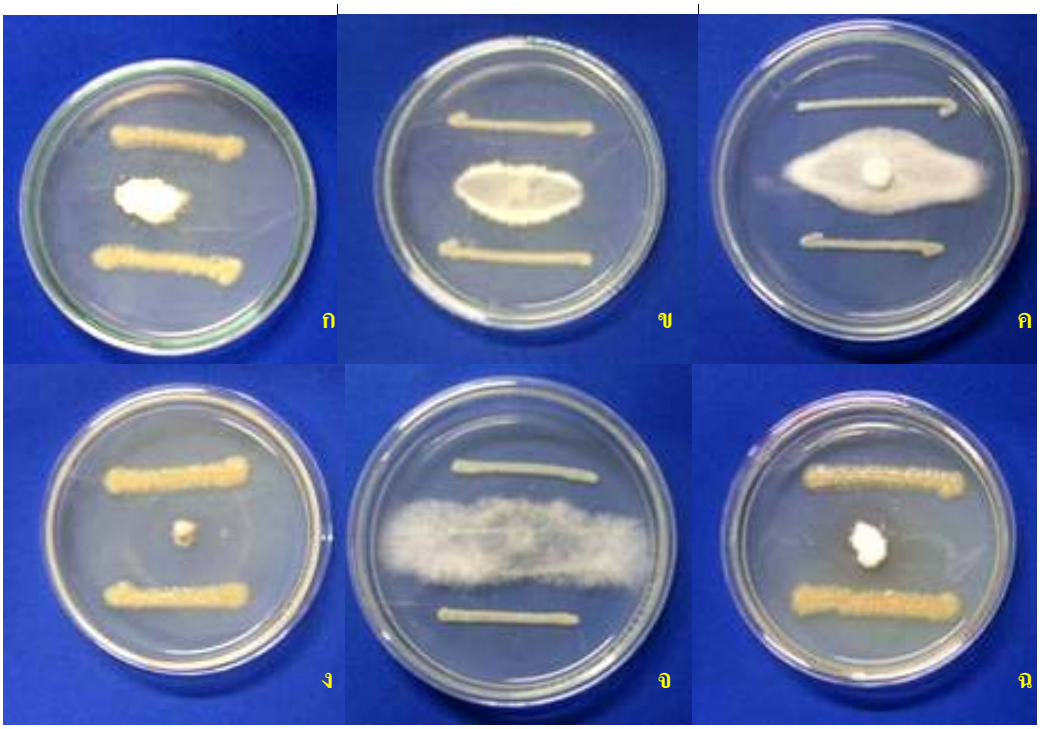

ภาพที่ 18 การยับยั้งเส้นใยเห็ดโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10

(ก) เห็ดนางฟ้าภูฏานครีม (ข) เห็ดนางฟ้าภูฏานดำ

(ค) เห็ดขอนขาว (ง) เห็ดหูหนู

(จ) เห็ดฟาง (ฉ) เห็ดเป๋าฮื้อ

การยับยั้งเส้นใยเห็ดโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 มากน้อยแตกต่างกันตามชนิดของเห็ด เห็ดนางฟ้าภูฏานครีมและเห็ดนางฟ้าภูฏานดำมีขนาดของบริเวณยับยั้ง 13.17 และ11.50 มิลลิเมตร เมื่อบ่มเป็นเวลา 9 และ 5 วัน ตามลำดับ (ภาพที่ 18 (ก) และ (ข)) เส้นใยที่อยู่ใกล้บริเวณยับยั้งอัดตัวแน่นเห็นเป็นขอบชัดเจน เห็ดขอนขาวมีบริเวณยับยั้ง 9.33 มิลลิเมตร เมื่อบ่มนาน 4 วัน (ภาพที่ 19 (ค)) เส้นใยของเห็ดขอนขาวเจริญได้มากกว่าเห็ดนางฟ้าภูฏานครีม เห็ดนางฟ้าภูฏานดำ เห็ดหูหนู และเห็ดเป๋าฮื้อ เห็ดหูหนูที่เลี้ยงร่วมกับ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 เป็นเวลา 13 วัน พบว่าเส้นใยไม่สามารถเจริญเพิ่มขึ้นจากที่ลงเชื้อเอาไว้ (ภาพที่ 18 (ง)) เส้นใยของเห็ดฟางมีลักษณะฟู และเจริญขนานกับโคโลนีของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 จนเส้นใยสัมผัสกับขอบจานอาหารเลี้ยงเชื้อ วัดขนาดบริเวณยับยั้งเท่ากับ 10.50 มิลลิเมตร หลังจากบ่ม 3 วัน (ภาพที่ 19 (จ)) ส่วนเห็ดเป๋าฮื้อเจริญน้อยมาก เมื่อบ่มนาน 15 วัน วัดขนาดของบริเวณยับยั้งเท่ากับ 11.50 มิลลิเมตร (ภาพที่ 19 (ฉ))

ข้อดีของการใช้ *Bacillus* sp. เพื่อควบคุมสาเหตุโรคพืชที่เหนือกว่าการใช้จุลินทรีย์ปฏิปักษ์ชนิดอื่น คือ *Bacillus* sp. สร้างสปอร์ที่ทนความร้อนและความแห้ง ทำให้มีอายุการเก็บที่นานกว่าจุลินทรีย์อื่น จึงเหมาะสำหรับเตรียมในรูปผงเชื้อสำเร็จรูป และ *Bacillus* sp. มีกิจกรรมของสารทุติยภูมิที่กว้าง จึงสามารถควบคุมสาเหตุโรคพืชหลายชนิด สำหรับ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 น่าจะเหมาะสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ทำปุ๋ยหมักร่วมกับจุลินทรีย์อื่น เนื่องจากแบคทีเรียสายพันธุ์นี้สามารถผลิตไฮโดรไลติกเอนไซม์หลายชนิดในปริมาณที่แตกต่างกัน รวมทั้งสามารถยับยั้งจุลินทรีย์สาเหตุโรคพืชที่เป็น soil borne pathogen คุณสมบัติเหล่านี้จึงเป็นข้อดีของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ที่ช่วยป้องกันการแพร่กระจายของจุลินทรีย์โรคพืชที่อยู่ในดินและกองปุ๋ยหมัก แต่อาจไม่เหมาะสำหรับประยุกต์ใช้ร่วมกับการเพาะเห็ด เนื่องจากแบคทีเรียสายพันธุ์นี้ยับยั้งการเจริญของเส้นใยเห็ดทุกชนิดที่นำมาศึกษาในระดับห้องปฏิบัติการ ทั้งนี้ควรศึกษาในสภาพธรรมชาติด้วยว่า *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 มีผลอย่างไรต่อกองปุ๋ยหมัก วัสดุเพาะเห็ด และการเจริญของเห็ด เนื่องจากในสภาพธรรมชาติเป็นเชื้อผสม ไม่ใช่เชื้อบริสุทธิ์

5. <u>การผลิตกรดจากน้ำตาลกลูโคส</u>

จากการศึกษาคุณสมบัติทางชีวเคมีและสรีรวิทยาของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 เพื่อจำแนก *Bacillus* ระดับสปีชีส์ (ตารางที่ 2) สังเกตว่าขณะทดสอบการผลิตกรดจากสารคาร์โบไฮเดรตนั้น *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สามารถผลิตกรดได้เร็ว และเปลี่ยนสี bromcresol purple เป็นสีเหลือง และไม่มีสีภายใน 24 ชั่วโมง คุณสมบัตินี้ไม่พบใน *Bacillus* sp. อื่นๆ ซึ่งสามารถเปลี่ยนสี bromcresol purple เป็นสีเหลืองได้เร็วที่สุดภายใน 2-3 วัน และในสปีชีส์ที่ผลิตกรดได้ช้านั้นสามารถเปลี่ยนสี bromcresol purple เป็นสีเหลืองในเวลา 7-14 วัน ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานว่า *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สามารถผลิตกรดได้สูงและเร็ว

การศึกษาการผลิตกรดจากน้ำตาลดี-กลูโคสโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 นี้เลือก *Bacillus* sp. ในกลุ่มของ *B. subtilis* และญาติใกล้ชิด ได้แก่ *B. subtilis* JCM 1465^{t}, *B. mojavensis* NRRL-B-14698^{t}, *B. atropheaus* DSM 5151^{t}, *B. amyloliquefaciens* DSM 7^{t} เนื่องจาก *Bacillus* เหล่านี้สามารถผลิตกรดจากสารคาร์โบไฮเดรตได้เร็ว คือสามารถเปลี่ยนสี bromcresol purple เป็นสีเหลืองได้ภายใน 2-3 วัน และยังเป็นแบคทีเรียที่มีผู้นำมาใช้ประโยชน์กันอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังเลือกและ *Bacillus* sp. จากพด.1 ที่สามารถผลิตกรดจากน้ำตาลกลูโคสได้เร็วคือสามารถเปลี่ยนสี bromcresol purple เป็นสีเหลืองได้ภายใน 2-3 วันได้เช่นกัน ได้แก่แบคทีเรียสาย

พันธุ์ LDD2 ที่คล้าย *B. licheniformis* , แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a และ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* และ *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4

อาหารที่ใช้ทดสอบการผลิตกรดมาจากสูตร basal medium ที่ใช้ทดสอบการผลิตกรดจากสารคาร์โบไฮเดรต (Gordon, 1973 อ้างจาก Ayer *et al.*, 1919) และการศึกษานี้ใช้น้ำตาลดี-กลูโคส 0.5% เป็นแหล่งคาร์บอน เพาะเลี้ยงแบคทีเรียทั้ง 9 สายพันธุ์ในอาหารเหลวปริมาตร 50 มิลลิลิตรในฟลาสก์ขนาด 250 มิลลิลิตร บ่มที่อุณหภูมิห้องบนเครื่องเขย่าความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาที เป็นเวลา 24 ชั่วโมง เก็บตัวอย่างทุก 3 ชั่วโมงเพื่อวัดค่าพีเอช

พบว่าใน 3 ชั่วโมงแรก ค่าพีเอชในอาหารเลี้ยงเชื้อของ *Bacillus* sp. ทั้ง 9 สายพันธุ์ลดลงเล็กน้อย จากค่าพีเอชเริ่มต้นประมาณ 6.7-6.8 เหลือประมาณ 6.4-6.6 หลังจากนั้น *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 มีค่าพีเอชลดต่ำลงอย่างเห็นได้ชัดเจน คือมีค่าพีเอชเท่ากับ 5.38 ในชั่วโมงที่ 6 และลดลงเรื่อยๆ เมื่อสิ้นสุดการทดลองในชั่วโมงที่ 24 มีค่าพีเอชในอาหารเลี้ยงเชื้อเท่ากับ 4.79 ส่วน *Bacillus* sp. สายพันธุ์อื่นที่ใช้เปรียบเทียบ มีค่าพีเอชในอาหารเลี้ยงเชื้ออยู่ในช่วง 5.6-6.3 ดังภาพที่ 19

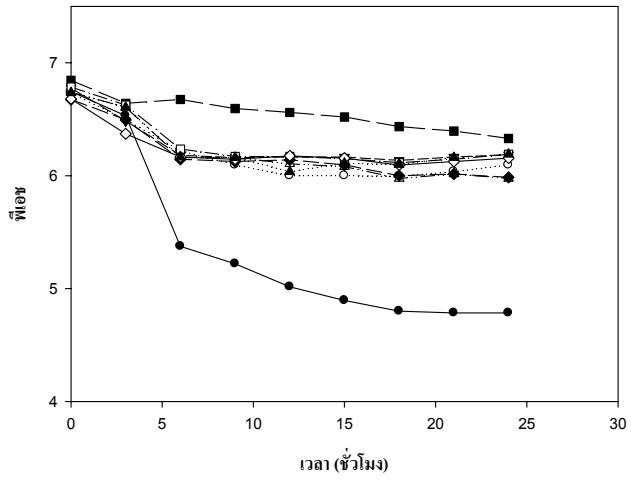

ภาพที่ 19 พีเอชในอาหารเหลวเลี้ยงเชื้อจากการหมักน้ำตาลกลูโคสโดย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 (●),แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD2 ที่คล้าย *B. licheniformis* (○),แบคทีเรียสายพันธุ์ LDD3a (▼) และ LDD3b ที่คล้าย *B. subtilis* (△), *B. megaterium* สายพันธุ์ LDD4 (■), *B. subtilis* JCM 1465^{t} (□), *B. mojavensis* NRRL-B-14698^{t} (◆), *B. atropheaus* DSM 5151^{t} (◇) และ *B. amyloliquefaciens* DSM 7^{t} (▲)

Bacillus sp. หมักน้ำตาลกลูโคสได้ผลิตภัณฑ์หลายชนิด Chung et al (1975) กล่าวว่า *B. cereus* ออกซิไดซ์น้ำตาลกลูโคสผ่านทาง Embden-Meyerhof-Parnas (EMP) และ Pentose Phosphate (PP) pathway ได้ผลิตภัณฑ์เป็นกรดไพรูวิก และกรดอะซิติกเป็นผลิตภัณฑ์หลัก ส่วนกรดแลคติก อะซิโตอิน และกลีเซอรอลเป็นผลิตภัณฑ์รอง และกล่าวอ้างจาก Demay and Wilseens (1970) ว่า *B. polymyxa* และ *B. macerans* ย่อยสลายกลูโคสโดย catabolic pathway เดียวกันแต่ได้ผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันไป

B. subtilis ที่เจริญในสภาวะที่ไม่มีออกซิเจน แต่มีไนเตรตมีการเจริญแบบไม่ใช้ออกซิเจนที่มีการหายใจแบบใช้ไนเตรตเป็นตัวรับอิเล็กตรอนตัวสุดท้าย เกิดการหมักน้ำตาลกลูโคสและไพรูเวตหรือกรดอะมิโนผสมได้ผลิตภัณฑ์เป็นแลคเตตและออกซาโลอะซีเตต แล้วเปลี่ยนเป็นมาเลต มาเลต และซัคซิเนต นอกจากนี้ไพรูเวตยังสามารถเปลี่ยนเป็นอะซิโตอิน และ2,3-บิวเทนไดออล สุดท้ายไพรูเวตจะเปลี่ยนเป็นอะซิเตตและเอทธานอล (Nakano *et al.*, 1997)

แบคทีเรียกรดแลคติกหมักวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร เช่น ต้นข้าวโพด หญ้าขน ต้นพืชตระกูลถั่วเพื่อเป็นพืชอาหารสัตว์หมัก หรือไซเลส (silage) การหมักไซเลจต้องย่อยสารคาร์โบไฮเดรตในวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเป็นน้ำตาล เพื่อให้แบคทีเรียกรดแลคติกหมักน้ำตาลเป็นกรดแลคติก เอนไซม์ที่มีบทบาทสำคัญในช่วงต้นของการหมักไซเลจเป็นเอนไซม์ในกลุ่ม cellulolytic, hemicellulolytic และ amylolytic enzymes ได้แก่ เอนไซม์เซลลูเลส ไซลาเนส และเพคติเนส (ทองเลียน, 2541) การที่ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สามารถผลิตเอนไซม์เพคติเนสปริมาณสูง (Sittidilokratna *et al.*, 2007) รวมทั้งสามารถผลิตเอนไซม์เซลลูเลสและไซลาเนส จึงน่าจะช่วยให้การหมักไซเลจเกิดเร็วขึ้น นอกจากนี้ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สามารถผลิตกรดจากน้ำตาลกลูโคส ทำให้ค่าพีเอชต่ำกว่า *Bacillus* sp. อื่นที่ใช้เปรียบเทียบอย่างเห็นได้ชัด และการที่ค่าพีเอชในอาหารเลี้ยงเชื้อ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ลดลงอย่างรวดเร็วน่าจะช่วยยับยั้งการเจริญของจุลินทรีย์บางชนิดที่เป็นสาเหตุของการเน่าเสียของไซเลจ ประกอบกับสามารถยับยั้งราหลายชนิด จึงอาจมีความเป็นไปได้ที่จะใช้ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สำหรับหมักไซเลจให้มีคุณภาพดีขึ้น และควบคุมราที่เป็นสาเหตุให้ไซเลจเน่าเสีย

6. <u>การสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10</u>

6.1 การสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 บนอาหารแข็ง

P. polymyxa สายพันธุ์ N10 นั้น เมื่อนำมาใช้ในห้องปฏิบัติการเป็นเวลานาน พบว่าบางสภาวะ แบคทีเรียสร้างสปอร์น้อยลง การทดลองนี้จึงศึกษาสูตรอาหารและสภาวะเหมาะสมที่ทำให้ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สร้างสปอร์ได้มากขึ้น โดยขั้นตอนแรกใช้อาหารแข็งสำหรับการสร้างสปอร์ 6 สูตร เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสร้างสปอร์บนผิวหน้าของอาหารแข็งแต่ละชนิด อาหารแข็งทั้ง 6 สูตร ได้แก่ NA, NA ที่ผสม $MnSO_4$ 50 มิลลิกรัมต่อลิตร, Soil extract agar, AK agar # 2, GYS agar และ NA ที่ผสม ccy salt solution ถ่ายเชื้อ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ลงบนอาหารในหลอดอาหารเอียงสำหรับสร้างสปอร์ทั้ง 6 สูตร เก็บตัวอย่างเมื่อเชื้อมีอายุ 1, 3, 5, 7, 10 และ 15 วัน นำมา smear บนสไลด์ ย้อมสปอร์ด้วย Malachite green เปรียบเทียบจำนวนสปอร์กับจำนวนสปอร์อิสระและ vegetative cell ทั้งหมดใน 1 field เทียบเป็นเปอร์เซ็นต์ ในอาหารแต่ละชนิดทำสไลด์ 2 ซ้ำ และนับจำนวนซ้ำละ 15 filed หาค่าเฉลี่ย ผลการศึกษาแสดงดังภาพที่ 20

ผลปรากฏว่าในวันที่ 1 ของการศึกษาไม่พบการสร้างสปอร์ในอาหารทั้ง 6 สูตร ในวันที่ 3 ของการศึกษาพบการสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ในอาหารแข็งทั้ง 6 สูตร โดยที่จำนวนสปอร์อิสระในอาหารสูตร Soil Extract Agar และ GYS Agar สูงกว่าสูตรอื่นอย่างเห็นได้ชัด จำนวนสปอร์อิสระในอาหารสูตร Soil Extract Agar และ AK Agar #2 เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในวันที่ 5 และมีจำนวนสปอร์อิสระเท่ากับ 100% ในวันที่ 7 จำนวนสปอร์อิสระในอาหารสูตร GYS Agar และ NA ที่ผสม ccy salt solution เท่ากับ 100% ในวันที่ 10 แต่จำนวนสปอร์อิสระในอาหารสูตร GYS agar ในระยะ 7 แรก สูงกว่าในอาหารสูตร NA ที่ผสม ccy salt solution ดังนั้นจึงเลือกอาหารสูตร Soil Extract, AK Agar #2 และ GYS เพื่อศึกษาการสร้างสปอร์ในอาหารเหลว

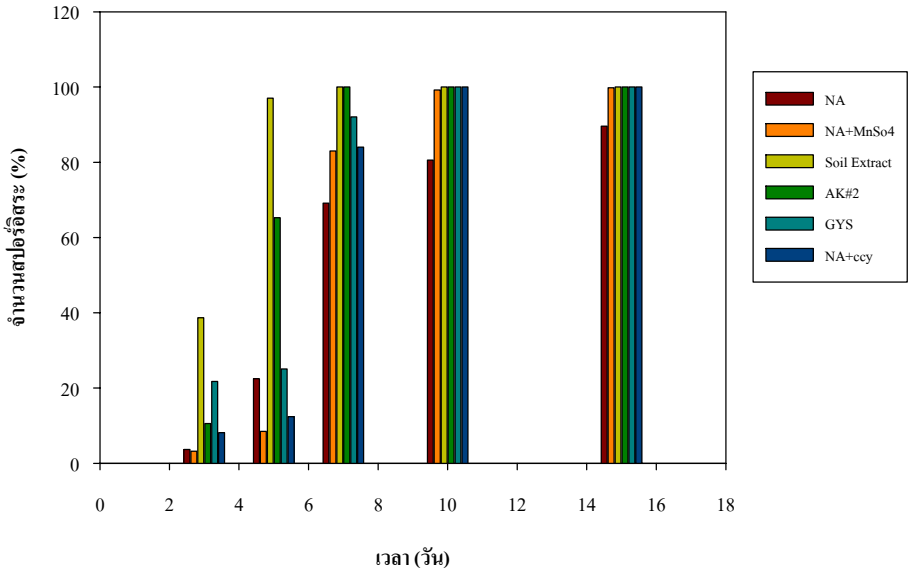

ภาพที่ 20 การสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ในอาหารแข็งสูตรต่างๆ

อาหารแข็งสูตร Soil Extract Agar เหมาะสมสำหรับการสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 มากที่สุด สามารถกระตุ้นให้แบคทีเรียสายพันธุ์ N10 สร้างสปอร์ได้เร็วกว่าอาหารสูตรอื่น เนื่องจากอาหารสูตร Soil Extract Agar มีน้ำตาลกลูโคสซึ่งเป็นแหล่งคาร์บอนและแหล่งพลังงานสำหรับแบคทีเรีย yeast extract เป็นแหล่งวิตามิน และเหตุผลที่สำคัญคือประกอบด้วยน้ำสกัดจากดิน ซึ่งแร่ธาตุที่อยู่ในดินน่าจะมีส่วนทำให้อาหารสูตรนี้เหมาะสมสำหรับกระตุ้นการสร้างสปอร์ อาหารสูตร AK agar # 2 และ GYS agar มีน้ำตาลกลูโคส และ yeast extract เป็นองค์ประกอบเช่นเดียวกับอาหารสูตร Soil Extract Agar และนอกจากนี้ในอาหารสูตร AK Agar # 2 มี $MnSO_4$ เป็นองค์ประกอบ ส่วนอาหารสูตร GYS Agar มีทั้ง $MgSO_4$, $CaCl_2$ และ $MnSO_4$ จึงสร้างสปอร์ได้เร็วรองจากอาหารสูตร Soil Extract Agar เนื่องจากไอออนโลหะเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการสร้างสปอร์และความเสถียรของสปอร์อิสระดังที่นักวิจัยหลายคณะรายงานไว้ (Beaman and Gerhardt, 1986; Bender and Marquis, 1985; Igura *et al.*, 2003; Maquis and Bender, 1958; Ooms and Brul, 2004)

สำหรับอาหารสูตร NA ที่ผสม ccy salt solution แม้ว่าไม่มีน้ำตาลกลูโคสและ yeast extract เป็นองค์ประกอบ แต่มี salt solution ที่ประกอบด้วย $MgSO_4$, $MnSO_4$, $Fe_2(SO_4)_3$, $ZnSO_4$, K_2SO_4 และ $CaCl_2$ การสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ในอาหาร NA ที่ผสม ccy salt

solution ในระยะแรก 7 วันแรกน้อยกว่าในอาหารสูตร Soil Extract Agar, AK agar # 2 และ GYS agar แต่มีจำนวนสปอร์อิสระเท่ากับ 100% ในวันที่ 10 อาหารสูตร NA ที่ผสม $MnSO_4$ 50 มิลลิกรัมต่อลิตร ไม่มีน้ำตาลกลูโคสและ yeast extract แต่มีไอออนโลหะจาก $MgSO_4$ เพียงอย่างเดียว การสร้างสปอร์จึงเกิดน้อยกว่าอาหารที่มีน้ำตาลกลูโคส yeast extract และไอออนโลหะหลายชนิด เช่น Mg^{2+}, Mn^{2+}, Ca^{2+}, Fe^{2+} หรือ Zn^{2+} ส่วนอาหารสูตร NA ซึ่งไม่มีทั้งน้ำตาลกลูโคส yeast extract และไอออนโลหะกระตุ้นให้ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 สร้างสปอร์น้อยที่สุด

ซึ่งเหตุผลที่การมีน้ำตาลกลูโคสและ yeast extract มีการสร้างสปอร์มากกว่าและเร็วกว่า NA ที่ไม่ได้เติมสารอื่น อาจเป็นเพราะแบคทีเรียมีการเจริญเติบโตและเพิ่มจำนวนได้เร็ว ประกอบกับการสร้างกรดจากกลูโคสทำให้พีเอชของอาหารต่ำลงอย่างรวดเร็ว แบคทีเรียจึงต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งโลหะที่ผสมในอาหารน่าจะมีส่วนเสริมให้แบคทีเรียสร้างสปอร์ได้เร็วขึ้น (Atrih and Foster, 2001; Beaman and Gerhardt, 1986; Bender and Marquis, 1985; Igura *et al.*, 2003; Marquis and Bender, 1985; Oomes and Brul, 2004)

6.2 การสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10ในอาหารเหลว

ศึกษาการสร้างสปอร์ของ *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10ในอาหารเหลวสูตร Soil extract, AK #2 และ GYS เนื่องจากอาหารแข็งทั้ง 3 สูตรดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดสปอร์ได้ดีกว่าอาหารสูตรอื่น ศึกษาโดยเลี้ยงแบคทีเรีย *P. polymyxa* สายพันธุ์ N10 ปริมาณเริ่มต้น 10^5-10^6 CFU/ml ในอาหารเหลวทั้ง 3 สูตร ปริมาตร 50 มิลลิลิตร ในฟลาสก์ขนาด 250 มิลลิลิตร เขย่าด้วยความเร็วรอบ 150 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิห้อง เก็บตัวอย่างทุกวัน วันละ1 ฟลาสก์ จนครบ 7 วัน เพื่อนับจำนวนเซลล์ที่มีชีวิตทั้งหมด นับจำนวนสปอร์ที่ทนความร้อนพร้อมกับนับจำนวนสปอร์อิสระภายใต้กล้องจุลทรรศน์โดยย้อมสปอร์ด้วย Malachite green วิเคราะห์ความเข้มข้นของน้ำตาลกลูโคสที่เหลืออยู่ในอาหารเหลวด้วยวิธี DNS ดังภาคผนวก ข ข้อ 4 และวัดค่าพีเอชของอาหารเลี้ยงเชื้อ ผลการศึกษาแสดงดังภาพที่ 21